

Зона тривоги нашої: рецензія на "Червону зону" Чапая

Написав Ганна Протасова
Понеділок, 15 грудня 2014, 13:54

Джерело: [BBC Україна](#)

До виходу в світ "[Червоної зони](#)" український читач знав [Артема Чапая](#) як автора двох документальних книжок. "Червона зона", як зізнається автор, - його перший власне художній твір.

Анотація повідомляє, що місцем дії в романі є Київ недалекого майбутнього, відтак налаштовуєшся на щось на кшталт антиутопії. Утім, подібне налаштування хоч і створює інтригу, та не виправдовує себе до кінця. Антиутопізм, як з'ясовуємо під час читання, в художній тканині Чапая дуже і дуже своєрідний.

В основі сюжету – життєві перипетії оповідача Антона Ципердюка (Тоні), мешканця нового прекрасного світу, де існує буквальний розподіл життєвого простору на дві зони: зовні прогресивну зелену (Green, G) та злиденну червону (Red, R).

Буквальним цей розподіл є тому, що між зоною G та зоною R зведено стіну-кордон, перетнути який в напрямку від поганого до кращого не простіше, ніж українцєві потрапити без візи на терени Євросоюзу.

Утім, перетнути цей кордон у зворотному напрямку цілком реально, що й робить Ципердюк, та ще й за допомоги власного тата. Якщо врахувати, що мешканці зеленої зони оповідками про світ за стіною нерідко лякають дітей, вчинок Ципердюка викликає неабиякий подив. Мотивація тут дуже серйозна: герой, як виявляється, вчинив у зеленій

Зона тривоги нашої: рецензія на "Червону зону" Чапая

Написав Ганна Протасова

Понеділок, 15 грудня 2014, 13:54

зоні злочин: травмував (ймовірно, смертельно) місцевого охоронця громадського спокою. Єдиний спосіб пригальмувати зустріч із правосуддям – це потрапити на територію R, яку і помислити собі важко, бо ж ніхто про неї достовірно нічого не знає. Плітки, свідчення начебто очевидців, стереотипи у ЗМІ, - ось і всі підручні пізнавальні матеріали.

Відтак від самого початку в образі Тоні перетинаються одразу кілька архетипів: людини, що вчинила злочин і мусить спокутувати провину; людини, що виходить за межі сім'ї і знайомого простору і відтак мусить подорослішати (ініціація); зрештою, людини, яка стає частиною досі незнайомого і страшного світу, і таким чином, вбирає в себе певну його частину і завдяки цьому якісно змінюється. Невідомо, чи покладав це собі за мету автор, – але всі три архетипні лінії отримують у творі розвиток, більш чи менш успішний.

Входження героя у червону зону описано в стилі пригодницької літератури. Утім, по мірі наближення Тоні до цілі зростає його моральна тривога. Як же існувати в суспільстві, де люди пиячать, не заощаджують, вмирають від хвороб, які запросто лікують в цивілізованому світі, не здатні працювати ефективно, а інколи і просто не здатні працювати?.. Момент входження героя у незнаний простір подано у якомусь напівмістичному розфокусі.

Проте вже після першої ночі на теренах червоної зони відбувається знайомство з дальнобійником-соціологом Валерою, яке так-сяк приводить героя до тями. З цієї випадкової зустрічі і починаються пригоди Тоні у світі "червоних". До слова, тло цих пригод при ближчому розгляді виявляється більш-менш знайомим Києвом.

Тут і виявляється, що загравання автора з антиутопізмом є не чим іншим, як таким собі "чорним ходом" у своєрідний реалізм та відсторонену, часом навіть сухувату репортажність.

Колишній благополучний "зелений" нелегально живе в будівельному гуртожитку, з великими труднощами влаштовується на роботу спочатку офіціантом, а згодом – продавцем у хлібному кіоску, та ще й встигає потоваришувати з бідним, але гордим і симпатичним людом зі сламів на Подолі. (Житло майбутнього в романі – це брудні перенаселені квартири, де давно забули про щось таке, як водопостачання і каналізація). Проте нові друзі Тоні ризикують невдовзі втратити і таке житло: багатії вже мають плани на забудову цих земель респектабельними торговими центрами.

Тож в умах і серцях трудівників зріє ідея бунту. Розпочавшись у вигляді карнавальних протестів, бунт невдовзі переходить у криваве протистояння, під час якого героєві доводиться зробити зовсім непростий вибір.

Тут треба обмовитися, що автор "Червоної зони" всіляко наголошував на тому, що твір було написано до революційних подій 2013 – 2014 років. Нині ж сцени протистоянь у тексті сприймаються двояко. З одного боку, вони неначе "підглянуті" під час революції. Скажімо, опис перших протистоянь із забудовниками виписано цілком в ключі перших сутичок на Банковій, коли ще було якесь відчуття несправжності, містичності усього, що відбувається довкола. З іншого боку, деяка відстороненість в описі сцен, ретельне виписування деталей хто-на-яку-вулицю-побіг свідчать, що текст усе ж сконструйовано – безумовно, на основі досвіду, але все ж із певною "пропедевтичною", так би мовити, метою.

Що каже сам герой про причини своєї участі у протестах? Ні, він не мав планів глобальної перебудови світу, не хотів "засвітитися". Проте герой Чапая не міг не підтримати тих людей, які у певний момент стали йому симпатичними, які до певної міри змінили його життя, підтримали його віру в себе. І в ряди повстанців разом із ними він став скоріше завдяки емпатії, а не внаслідок революційних переконань.

Та сама емпатія у ключовому епізоді роману загнала героя у глухий кут. В момент, коли треба було обрати між життям друга-дальнобійника Валери і перспективою рятуючи друга, стати вбивцею, він не захотів убивати. Тут дзеркально повторилася ситуація зав'язки, адже на початку книжки герой теж посягав на життя охоронця з благородних міркувань. "Я один раз вважав себе вбивцею і більше не хочу", - відповідає він на власні моральні коливання.

Фінал роману можна з рівним успіхом трактувати і в іронічному, і в, сказати б, екзистенціальному ключі. Відбувши покарання за участь у протестах у закладі а-ля в'язниця і символічно "проговоривши" свою травму (власне, написавши цю книжку), герой дещо несподівано підсумовує: "Все-таки у нас велике суспільство, в якому кожен може досягти успіху". Стоп. Кому-кому, а героєві "Червоної зони" добре відомо, що далеко не кожен, та й суспільства бувають різні.

Зона тривоги нашої: рецензія на "Червону зону" Чапая

Написав Ганна Протасова

Понеділок, 15 грудня 2014, 13:54

Але ж не тільки в цьому справа. Бо, хоч нині цей погляд і трохи вийшов з моди, але просто жити, робити свою справу і достойно приймати удари долі – це, що не кажіть, нічим не гірше за "успіх". І чомусь саме про це думається, коли дочитуеш чапаївську "антиутопію".